

УВАЖАЕМИ Г-Н ПРЕДСЕДАТЕЛ НА БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ,

УВАЖАЕМИ ДЕЙСТВИТЕЛНИ И ДОПИСНИ ЧЛЕНОВЕ НА БЪЛГАРСКАТА
АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ,

УВАЖАЕМИ ГОСТИ,

УВАЖАЕМИ КОЛЕГИ,

За мен е привилегия и висока чест да кажа няколко думи пред Вас по повод празника на българската просвета, култура и славянската писменост, 24-ти май.

По традиция БАН отбелязва този ден с тържествено събрание. Това е академичният начин, по който в нашата институция отдаваме дължимото на важни дати и събития.

Иска ми се въпреки полагащата се строгост на академичния тон на днешното тържество да върна за малко всекиго от Вас назад в годините и заедно да си припомним вълнението, което ни обземаше още преди празника – нестройните звуци на ученическата духовна музика, химна „Върви, народе възродени“, ученическото шествие, което не загуби очарованието си, въпреки че на пръв поглед приличаше на всички останали манифестации преди 10 ноември 1989 г., аромата на цветя (за мен това са божурите), първолаците в ръка с буква от азбуката, радостта и сълзите в очите на абитуриентите, които на този ден поемат по нов път, глъчката, слънцето, а често и почти задължителния за празника дъжд...

Вярвам, че тези спомени остават дълбоко в нас и правят от нас българи, правят ни народ, който поне на един ден от календара се чувства като единно цяло – едновременно различна, но и неделима част от европейската цивилизация, към която принадлежим не от броени години, а от векове.

Защото „И ний сме дали нещо на светът – на вси словене книга да четат“, както казва чрез Паисий Хилендарски Иван Вазов.

Наистина ли сме дали нещо на света или, както понякога чуваме от устата на просветени и недотам просветени анализатори – св. св. Кирил и Методий са гърци, славянската азбука е създадена не за нас, а по молба на моравския княз Ростислав, Кирил и

Методий никога не са стъпвали в България, славянската азбука, първият славянски книжовен език, славянската книжнина и богослужение на роден език са общо славянско достояние, особена наднационална ценност.

Всъщност някои от тези доводи са верни, но са част от истината, а подреждането и интерпретирането им в такъв ред води до откровеното ѝ изопачаване.

Днес наричаме двамата солунски братя византийци. Самите те със сигурност са наричали себе си римляни или на гръцки – ромеи. Те са измежду най-високо образованите хора на своето време. Политическите мисии, с които са натоварени, свидетелстват за тесни връзки с императорския двор и Константинополската патриаршия. Освен дипломати те са и духовници мисионери.

Като всяка империя и Източноримската, наречена Византия едва през XVI в., не поставя на преден план народностната принадлежност на своите поданици. В този смисъл обвързването на въпроса за значението на делото на св. св. Кирил и Методий с това дали действително майка им е била славянка, вероятно би изумило и тях, и техните съвременници.

Независимо от това дали имат славянски произход, или не въвн от всякакво съмнение е, че Кирил и Методий са владеели до съвършенство солунския говор. Без подобни познания създаването на признатата за съвършена първа славянска азбука, глаголицата, както и преводът на първите богослужебни книги биха били немислими.

Тук идва първата пресечна точка между Кирило-Методиевото дело и България, тъй като и през IX в., и днес солунският говор е бил и е източнобългарски диалект. В този смисъл първият славянски писмен език е и трябва да бъде наричан *старобългарски*.

Този факт често се премълчава, омаловажава, а заради принадлежността на Солун и Солунско към Егейска Македония дори се интерпретира в смисъл, че в основата на Кирило-Методиевия език е легнал македонски (разбиран като небългарски) говор. Потрeвожна обаче е тенденцията да бъде лансирана идеята, че двамата братя са създали общославянски книжовен език за нуждите на Църквата и този език е еднакво отдалечен от всички славянски езици. Тази идея е закрепена с коварните термини *старославянски* и

староцърковнославянски. Със завидна лекота биват пренебрегнати графични знаци (и в кирилицата, и в глаголицата), отразяващи типични единствено за българския език фонетични особености, както и типични отново само за нашия език морфологични, синтактични и лексикални черти.

Какво знае днешният българин за св. св. Кирил и Методий?

Знае, че са създали славянската азбука. За съжаление, повечето смятат, че това е кирилицата. Трябва да се признае, че това внушение се подхранва и от иконографската традиция, и от всякакъв род техни изображения. Неизменно на свитъците, които държат в ръцете си, са изписани кирилски букви. Кирил и Методий обаче са създали глаголицата. На тази азбука са написани първите славянски преводи и оригинални съчинения, нея те отнасят в Моравия, нея и глаголически книги освещава папа Адриан II, нея донасят със себе си в България през 886 г. Кирило-Методиевите ученици, на нея се пише в първите български книжовни центрове Плиска, Преслав, Охрид. Кирилицата е създадена по-късно в България по време на Златния век. Тя обединява в нова графична система 24 знака от гръцкото писмо и 12 допълнителни букви за типични за българския език звукове (част от тези букви са заети от глаголицата). С тези допълнителни знаци кирилицата далеч превъзхожда по своята функционалност латинската азбука, която също произхожда от гръцката, както и всички произлезли от нея съвременни писмени системи, с които славянски и неславянски народи пишат „без устроение“, както казва Черноризец Храбър, като използват по няколко графични знака за един звук.

Създаването на азбуката обаче е само един, макар и много важен, момент от Кирило-Методиевото дело. Огромното му значение се определя от създаването на първия писмен книжовен славянски език, старобългарския, който става трети класически европейски средновековен език, наред с гръцкия и латинския, както и на славянската книжнина, положила основата на трета за Европа цивилизация – цивилизацията на *Slavia Orthodoxa*.

Добре известен е краят на Моравската мисия на св. св. Кирил и Методий. Дейността на двамата славянски просветители и техните ученици минава под знака на политически борби и интриги, съпътствана е от моменти на признание и възход и моменти на падения и

преследвания. Първият голям удар за делото на двамата братя за християнизирание и просвета на славянския род е смъртта на св. Кирил в Рим през 869 г. Последвалите 16 години, натискът на немското духовенство, политиката на Константинопол и Рим изправят мисията пред все повече и повече изпитания и логично довеждат до нейния край след кончината на св. Методий през 885 г. Тя дава сигнал за прогонването на учениците и последователите на двамата братя от Моравия.

Тук идва втората важна пресечна точка на Кирило-Методиевото дело с България. Българският владетел и отскоро княз на християнска България Борис I приема в Плиска трима от учениците на двамата братя – Климент, Наум и Ангеларий. Това е ключов момент от спасяването на делото на Кирил и Методий. Без неговата целенасочена политика, без държавната подкрепа и щедрото меценатство на Борис I и неговите наследници Симеон и Петър славянската азбука, славянската книжнина, славянското богослужение щяха да останат пореден, при това неуспешен, епизод от огромните усилия на Византийската империя за увеличаване на духовната и политическата ѝ доминация. Далновидните управници на България прекрасно осъзнават мощното оръжие, което представляват плодовете на Кирило-Методиевото дело, и успешно ги използват. Славянската азбука, богослужението на роден език, положеното начало на създаване на старобългарски в основата си книжовен език могат да помогнат на новопокръстеното царство да се отърси от задушавачата прегръдка на Византия и вместо неизбежната културна асимилация да потърси нови хоризонти на развитие, които ще осигурят така необходимата му независимост и равнопоставеност. Благодарение на мъдрите управници на България старобългарският книжовен език и сътвореното на него се завръщат на родната си българска почва. 22-годишният период на Моравската мисия е отминал. Започва един от най-вдъхновяващите за поколенията периоди за българската култура – Златният век.

Третата важна пресечна точка на Кирило-Методиевото дело с България е свързана с кирилицата, която е създадена тук. Съдено е било именно чрез нея сътвореното от св. св. Кирил и Методий да пребъде във вековете, чрез нея към православния свят да бъдат приобщени и други славянски и неславянски народи. Затова, макар и неотговарящи на истината, кирилските букви съвсем естествено се настаняват до изображенията на св. св. Кирил и Методий първо в църковната, а по-късно и в светската живопис.

Предстоят векове, в които старата българска книжнина ще преживее моменти на възход и застои, но никога няма да престане да съществува.

И ако се върнем към думите на Вазов и се попитаме не „дали сме дали нещо на света“, а „какво сме дали на света“, без опасения, че ще изпаднем в мегаломания, можем с гордост да заявим:

Един диалект на нашия български език като най-близък и познат за св. св. Кирил и Методий е легнал в основата на първата славянска азбука, глаголицата, и е послужил за основа за изграждане на книжовен език – старобългарския книжовен език.

България на княз Борис I спаси Кирило-Методиевото дело от унищожение.

България на царете Симеон и Петър направи огромна крачка напред в развитието и обогатяването на преводната и оригиналната старобългарска книжнина. Създадената здрава основа не можа да бъде заличена нито през вековното византийско, нито от петвековното османско владичество.

България е родината на кирилицата, с която днес пишат милиони по света.

Затова 24-ти май е:

Ден на гордост.

Ден на светли детски спомени.

Ден на истински и неподправени вълнения.

Ден на преклонение.

Ден на спомен за отминало величие и надежда за светло бъдеще, за един по-добър свят и за по-добри бъднини за нашия народ!

Честит празник!!!